

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Doç. Dr. Esat COŞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA - 1976

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri</i>	1
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>İslâmda Kadın Hakları</i> ..	37
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Rights of Woman in Islam</i> ..	45
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>Ibn Şihâb Ez-Zuhurî</i>	51
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Allah-İnsan İlişkisi</i>	85
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde bir Araştırma</i>	123
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü</i>	143
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması</i>	151
Doç. Dr. Mehmet S. HATİBOĞLU, <i>İslâm Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyâsı</i>	185
Doç. Dr. Halûk KARAMAĞARALI, <i>Kaysrideki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar</i>	199
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında</i>	247
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>The Order and Convent Art From XIIth to XVIth Centuries in Anatolia</i>	277
Dr. M.Rami AYAS, <i>Mehmed İzzet Bey'in Bir Yazısı</i>	285
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'âdet kavramı</i>	303
Dr. Beyza BİLGİN, <i>İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri</i> ..	317
Dr. Etem Ruhi FIĞLALI, <i>İbâdiye'nin Siyasi ve İtikâdî Görüşleri</i>	323

	Sayfa
Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	345
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı Mengli Giray ve Oğlu Muhammed Giray Arasında Geçen İki Konuşma</i>	357
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yabancı Bir Yazarın Atatürk Hakkındaki Düşünceleri</i>	363
Çeviren: M. Turhan ÖZDEMİR, Hartmut SCHÖKEL <i>Sumer Dinî</i>	367
Çeviren: Dr. Günay TÜMER, Lewis HODOUS <i>Konfüçyüs Dini</i>	391

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Er-Râzî Müfessiren</i>	411
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Modern Dünyada İslam Vahyi</i>	415
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitâbu'l-Cihâd</i>	421
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>L'Identité Culturelle de l'Islam</i>	425
Dr. Günay TÜMER, <i>Beyrunî'ye Armağan</i>	429

William Montgomery Watt, *Modern Dünyada İslam Vahyi* (Islamic Revelation in the Modern World), Edinburgh, University Press, 1969, 10+143 sayfa, L 1,5.

İslâm ilimleri ile uğraşanlar arasında Prof.Watt'ı tanımayan hemen hemen yok gibidir. Çeşitli konularda ondan fazla eseri ve çok sayıda ilmî makaleleri ile meslektaşlarının takdirlerini kazanmış olan Watt, hâlen Edinburg Üniversitesi Arapça ve İslâmî Çalışmalar Bölümü başkanıdır.

Burada tanıtmaya çalışacağımız eserin önsözünde Prof.Watt, şöyle demektedir: "Bu kitap, İslâm üzerine yazılmış birçok eserden farklı olarak, sadece akademik bir eser olmayıp, geniş ölçüde şahsî görüşleri ihtiva etmektedir, çünkü burada, İslamla Hıristiyanlık arasındaki münasebet üzerinde otuz yılı aşan bir tefekkürün sonunda ulaştığım noktayı açıklamaya teşebbüs etmekteyim." Böyle bir amaçla kaleme alınan eserin hem İslâm, hem de Hıristiyan dünyası için büyük bir önem taşıyacağından şüphe edilemez. Fakat eserin ana gayesinin, İslâmı, Avrupa ve Amerika okuyucularına takdim etmek olduğunu hatırladıkça yarar vardır.

Modern Dünyada İslam Vahyi, belli başlı şu konuları ihtiva etmektedir:

1. Vahiy konusunun ele alınışı
2. (Hz.) Muhammed'in vahiy tecrübesi
3. Kur'an'ın vahyi ve bu konu ile ilgili faraziyeler
4. Kur'an'ın muhtevasında yenilik
5. Vahyin gelişi
6. Vahyin yorumlanması
7. Diyagramatik -veya Şematik- olarak vahiy
8. Vahyin etkisi
9. Vahiyle ilgili kelâmî görüşler
10. Geleceğin dünyasında İslâm.

İslâm ile Hıristiyanlık arasında doğrudan doğruya bir karşılaştırma yapmaktan çok her iki dini, esas itibarı ile lâik ve ilmî olan bir dünya görüşü açısından ele almak, eserde takibedilen metodun belli başlı yönlerinden birini teşkil etmektedir. Bu metodun bir başka önemli yönü de gerçek olaylardan hareket ederek nazari meselelere doğru ilerlemesidir. Meselâ, Hz. Muhammed'in bizzat yaşadığı vahiy tecrübesi öncelikle ele alınmış, vahiyle ilgili nazari ve kelamî meselelere daha sonra geçilmiştir. Yine metotla ilgili olarak şu hususa dokunmakta yarar vardır: Prof. Watt, müslümanların vahiy hakkındaki görüşlerini kabul ederek işe koyulmakta ve özellikle bazı Şarkiyatçıların büyük bir inatla kullandıkları "Muhammed, Kur'an'da der ki" şeklindeki ifadelerin yıkıcı bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır.

Watt'a göre yirminci asır, sadece insanları değil, kültürleri ve dinleri de birbirine yaklaştırdı. Bu yaklaşma olayı, düşünce hayatımızda -buna Avrupa'nın düşünce hayatında demek belki daha doğru olur- Kopernik devrimine benzer bir değişiklik meydana getirdi. Şöyle ki, on dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında, 'Avrupa kültürü' demek medeniyetin bizzat kendisi demekti. Avrupalı olmayan toplumların 'medenî' olup olmadıkları, Avrupa kültürüne olan yakınlık ve uzaklıklarına göre ölçülmekteydi. Müsbet ilimlerin, teknolojinin ve kitle haberleşme araçlarının hızla yayılması ve dinin, toplum üzerindeki etkisinin kısmen de olsa azalması, bu görüşün değişmesine sebep oldu. Artık Avrupa, dünyanın merkezi değildir; Hıristiyanlık, insanlığın yegâne 'doğru' dini değildir. Avrupalıların, müsbet ilim ve teknoloji üstünlüğünü, din ve kültür üstünlüğü şeklinde görmeleri büyük bir hata idi.

Watt'a göre her büyük din, belli ölçüde müstakil olan bir 'kültür bölgesi' meydana getirmektedir. Çeşitli kültürler arasındaki benzerlikler inkâr edilemez; ama kültür farklılıkları da ihmal edilmemelidir. Bu farklılıklar, kültürlerin ifade edildikleri ana kavramlara sinmiştir. Meselâ, 'din' kelimesini ele alalım. Bir müslümana göre din, hayatın bütününü içine almaktadır. Oysaki bir hıristiyanın nazarında din (*religion*), hayatın ancak küçük bir kesimini içine almaktadır. "Allah'ın iradesi" veya "Allah'ın kudreti" gibi tabirler için de aynı şey söylenebilir.

Bu genel girişten sonra Watt, asıl konusu olan vahiy kavramına geliyor. Önce vahiy, birçok müslümanın sandığı gibi, statik bir 'gerçekler deposu' değildir. Vahiy, dinamik bir İlahî faaliyettir. O, insana yö-

nelir ve ondan müsbet veya menfi bir cevap bekler. Cevap müsbet olursa dinî bir kültürün çekirdeği yeşermeğe başlar. O kültür yaşadıkça 'Tanrı-İnsan' alışverişi devam edip gider.

Bir peygamberin ilk vahiy tecrübesi, olumlu bir sonuç verirse, bir dinin 'tarihî organizminin' temeli atılmış olur. Bu 'organizmin' bir çekirdeği, bir de dış kabuğu vardır. Meselâ, Hz.Muhammed'in Mekke ve Medine'deki faaliyetleri İslâm'ın tarihi organizminin çekirdeğini, Onun ölümünü takip eden asırlardaki yayılma ise, organizmin dış kabuğunu meydana getirdi.

Bu çekirdekle kabuk her ne kadar birbirine bağlıysa da onlar, bir ve aynı şey değildir. Hz.Muhammed'in yaşamış olduğu vahiy tecrübesi ile bu tecrübenin, çeşitli tarihî ve sosyo-ekonomik şartlar altında yapılmış olan yorumlarını birbirine karıştırmamak gerekir.

Watt, Kur'an tarihi ile uğraşanların sık sık ete aldıkları konuları da ihmal etmemektedir. Kitabının ikinci bölümünde nâsih ve mensûh konusuna değinmekte ve bazı Avrupalıların, "Muhammed, duruma göre Kur'an'ı değiştirdi" şeklindeki kanaatlerine itibar edilmemesini tavsiye etmektedir. Onca, "Muhammed'in Kur'an'ı değiştirmesi diye bir şey söz konusu olamaz." Daha sonra gelen bir âyet, daha önce gelen bir âyeti tamamlayabilir. Meselâ, Yahudi ve Hıristiyanları tenkid eden bir âyet, belki de ilk şekliyle sadece Yahudileri tenkit etmekteydi, çünkü Medinede İslâma karşı ilk tepki onlardan gelmişti. Fakat daha sonra Hıristiyanlar da hücumla geçtiler. Bu sefer aynı konuda gelen bir başka âyet, "hıristiyanlar" kelimesini de ihtiva etti. Kur'an'ın toplanması sırasında belki sadece bu son âyete yer verildi. Bunun, gerçekten böyle olduğunu isbat etmek imkânsızdır. Watt, bu görüşünü bir faraziye olarak öne sürmektedir.

Watt'ın üzerinde önemle durduğu bir başka husus da 'arapça Kur'an' (*Kur'ânen 'arabiyyen*) sözünün tazammun ettiği hususlardır. Dilin ve düşünce kavramlarının vahiy ile olan ilgisine, Allah'ın, beşerî olan insan dilini kullanması sonucu ortaya çıkan güçlüklerle temas etmektedir.

Kur'anın -dolayısıyla İslâm'ın- kaynakları ve muhtevastaki yenilik konusunda da Watt, önemli meselelere dokunmakta ve Hıristiyan Batı dünyasının bir türlü kurtulamadığı peşin hükümleri gözler önüne sermektedir. Ona göre, ondokuzuncu yüzyıl, kendisini bir 'kaynak

arama modasına' kaptırmuştu. Bir şeyin kaynağı bulununca onunla ilgili her güçlüğün açıklanabileceği sanılıyordu. Oysaki *Hamlet*'in konusu ile ilgili Shakespear'in duymuş olabileceği bir hikâyeyi bulup çıkarmak ayrı şey, *Hamlet*'in bir oyun olarak değerini takdir etmek ise ayrı bir şeydir. Kur'anı, diğer Kutsal Kitapların anlattığı hikâyelerin bazılarına yer verdiği için -ki bu hikâyeler bile, çok kere başka amaçlar için tekrarlanmış- orjinal saymamak sağ duyunun ve ilmin kabul edebileceği bir husus değildir. Avrupahlıların bu konu üzerinde hâlâ ısrar etmeleri, Haçlı Seferlerinin kalıntılarının günümüzde bile yaşamakta olduğunu gösterir. Çağımız insanının bu kalınlardan kendisini kurtarması gerekir.

Yazımızın başında da işaret ettiğimiz gibi, *Modern Dünyada İslâm Vahyi*'nin amacı, Hristiyanlarla Müslümanlar arasında gerçek bir diyalogun kurulmasına yardımcı olmaktır. Diyalogun kurulabilmesi için Hristiyanların, klâsik usullerle yürüttükleri 'misyoner' faaliyetlerine son vermeleri gerekir. Bu klâsik usulün temelinde Avrupa'nın ve Hristiyanlığın üstünlüğü görüşü yatmaktaydı. Bunun ise bugün artık geçerli olmadığına yukarıda işaret etmiştik. İslâm ülkeleri söz konusu olunca, bu çeşit bir dinî propagandanın Hristiyanlık için bir yarar sağladığı söylenemez. Misyonerler, İslâm dünyasında tutunabilecekleri bir tek dal kazanamamışlardır. Afrika Kıt'asında ve başka yerlerde müşahede edilen Hristiyan - İslâm çekişmesinde İslâm, her zaman kazanan taraf olmuştur.

Watt'ın kanaatine göre, her büyük dinin sahip olduğu bir takım avantajlar ve dezavantajlar vardır. Meselâ, İslâm, ona inananlar arasında gerçek bir kardeşlik bağı kurmayı başarmıştır. İslâm, sıradan bir müslümana bile büyük bir inanma gücü ve dolayısıyla, büyük bir güven duygusu vermiştir. Farklı görüşlerin bir potada nasıl eritileceğini açık göstermiştir. Bu konularda, dünya, İslâm'dan çok şey öğrenebilir.

Günümüzde ne Hristiyanlık, ne İslâm ne de bir başka büyük din, insanlığın tek dini olabilir. Aslında, biri diğerini tamamlamaktadır. Bu 'diğerini tamamlama' görevini, büyük dinlere mensup kişilerin kabul etmeleri kolay değildir. Meselâ, İslâm'ın sağladığı güven duygusu belli bir sınırı aşarsa, bu görevi az bulabilir. Fakat gerek hristiyanlar, gerekse müslümanlar, savunma amacı ile ortaya attıkları katı görüş-

lerden ve peşin hükümlerden vazgeçerlerse diyalog kurma işi daha da kolaylaşır.

Watt'ın kısaca özetlemeye çalıştığımız görüşlerinden bazılarına, hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar itiraz edebilirler. Watt, bu muhtemel itirazların farkındadır; bunu eserinde kolayca görebiliriz. Eserin yazarı için önemli olan, görüşlerinin kabul veya reddedilmesi değil, onlar üzerinde ciddî olarak durulması ve düşünülmesidir.

Dr. Mehmet AYDIN